

ОЦІНЮВАННЯ БЕЗ ОЦІНОК

Успіхи учня початкової школи можна ефективно визначати й без балів

Наказом Міністерства освіти і науки від 21.08.2013 року №1222 визначено безбальне оцінювання з таких предметів: образотворче мистецтво, музичне мистецтво, інтегрований курс «Мистецтво», «Сходинки до інформатики», основи здоров'я і фізична культура.

Коли молодші школярі маюють і співають із задоволенням, а в комп'ютер і художній альбом зазирають із цікавістю — це правильно. Але, оскільки загальноосвітня школа — «нива» така сама делікатна, як і родюча, будь-які нововведення в цій сфері варто розглядати під мікроскопом. У Міністерстві освіти і науки орієнтуються на позитивний європейський досвід, але частина вчителів до нього ставиться з пересторогою: передбачають проблеми з мотивацією. «Освіта України» поцікавилася зарубіжною практикою й досвідом українських шкіл, які працюють за методикою Марії Монтесорі й Вальдорфською системою, а також думкою вчителів і батьків.

БЕЗ ДАМОКЛОВОГО МЕЧА ОЦІНОК

Напередодні 1 вересня міністр освіти і науки Дмитро Табачник оголосив, що міністерство запропонувало поширити практику «неоцінювання» навчальних досягнень учнів перших класів на окремі предмети початкової школи.

— Таке рішення прийняли після проведення експерименту в школах України й виходячи із широкого міжнародного досвіду. Дехто з учителів досить насторожено сприймає відміну бального оцінювання — стверджує: діти втрачають стимул. Я думаю, що даремно.

Міністр закликав вивчати власний досвід і досвід інших країн, аби переконатися і переконати вчительство, що успішно навчати дітей можна «і без батогів і прутників». Йдеться про відсутність обов'язкової оцінки в балах у початковій школі в Фінляндії, заборону ставити оцінки до восьмого класу в Швеції, особливості системи освіти Данії, де, за словами Дмитра Табачника, від дамкового меча оцінок звільнено майже всіх учнів.

ЦІКАВІСТЬ — НАЙСИЛЬНІШИЙ СТИМУЛ

У Фінляндії, що є «номером один» у міжнародному рейтингу систем освіти, початкова школа — шестирічна. І бального оцінювання в ній

справді не передбачено, підтверджує провідний науковий співробітник лабораторії педагогічних інновацій Інституту педагогіки АПН Віра Зоц.

— Очевидно, що найсильніший мотив до навчання — цікавість. І в такому разі додаткові інструменти для стимулювання навчального процесу вчителів не потрібні.

Віра Миколаївна каже, що відмову від бального оцінювання творчих предметів і фізкультури, де успіхи пов'язані з природними даними дитини, обстоювала ще за часів переходу до 12-бальної системи. Аргумент «залізний»: у когось із учнів провідним типом інтелекту є тілесно-руховий, в іншого — музичний. І вимірювати однаковою системою балів школярів, які мають особливі здібності, і решту — несправедливо. Додатковим мотивом, на думку науковця, має бути позитивне ставлення до педагога, довіра до нього: коли з учителем хочеться дружити і не лише слухати, а й говорити з ним.

«Неоцінювання» з фізкультури вводиться поступово: минулого навчального року оцінок не ставили в першому класі — разом з іншими предметами. Цього року, за словами начальника відділу нормативного забезпечення та організації роботи МОН Сергія Дятленка, не ставитимуть оцінок також і учням других класів. Наступного фізкультура не оцінюватиметься з першого по третій класи, а з 1 вересня 2015-го — з першого по четвертий. Сергій Миколайович упевнений, що діти мотивацію не втратять. На його думку, оцінка в початковій школі не така

СПРАВЖНЄ БЕЗОЦІНОЧНЕ НАВЧАННЯ — ЦЕ КОЛИ УЧЕНЬ ПІСЛЯ ПОЯСНЕННЯ ВЧИТЕЛЯ САМ РОЗУМІЄ, ЯК «ВИКЛАВСЯ» І ДЕ ЩЕ ТРЕБА «ПІДТЯГНУТИСЯ»

актуальна, як у середній. І похвала педагога для молодшого школяра важить більше, ніж небажання працювати.

ПОМИЛКА — ЦЕ ДОБРЕ

— У системі Монтесорі помилка не є негативом, а позитивом: свідчить про те, що дитина вдосконалюється, — розповідає директор першої в Україні школи Монтесорі Наталія Прибильська. — У початковій школі діти самі перевіряють себе, тривалий час працюють з олівцем: аби мати можливість виправити знайдену помилку, а не фіксувати її. Ми дотримуємо-

ся такої думки: якщо вкажемо дитині на її помилку, цей неуспіх закарбується набагато сильніше, ніж інформація, яку хочемо донести. Диктант у нас перевіряють так: учитель озвучує, як правильно, учні передивляються свої роботи й оцінюють їх самостійно. Тоді неуспішність їх не ранить. І дитину в жодному разі не порівнюємо з кимось — лише з нею «вчорашньою». Ми прагнемо прищепити розуміння: працюють для задоволення собою, а не заради символу.

Наталія В'ячеславівна, яка до того ж викладає геогра-

фію, наводить приклад, як ненав'язливо оцінити результати учнів. Складає тест, в якому від 10 до 12 запитань (тобто майже максимальна кількість балів), після того, як учні написали його, озвучує правильні відповіді. Школярі ставлять плюси і мінуси й оголошують вчителів, скільки плюсів мають: у результаті й учні «цілі», і вчителі «ситі».

БЕЗ ОЦІНОК — І БЕЗ КОНФЛІКТІВ

А ось де справді не ставлять оцінок ні в якому вигляді, то це, наприклад, у середній Вальдорфській загальноосвітній школі Дніпропетровська. Там учитель веде клас із 1-го по 8-й, залучаючи лише кількох предметників. І впродовж цього часу оцінок — жодних: ані балів, ані «сонечок» і «метеликів».

— Безоціночне навчання з 1-го по 8-й класи — один з основних принципів Вальдорфської педагогіки, — пояснює директор Світлана Передерій. — Основна мотивація — властивий учням невідомий інтерес до навколишнього світу, допитливість. Але, з огляду на це, вчитель має побудувати уроки так, аби цей інтерес діти зберігали до випуску зі школи і на все життя. Про свою роботу вони отримують відгук: спочатку педагог каже про те, що вдалося («сьогодні в тебе вийшло краще»), а вже потім відзначає, що ще треба вдосконалити.

Завдяки цьому з'являється істинна мотивація до роботи. Такий підхід, за словами директора, себе виправдовує. Присмний «бонус» — дружня атмосфера, позбавлена конфліктних ситуацій, що часто виникають під час змагання за оцінки. Перехід до безоціночного навчання у традиційній школі, на думку Світлани Федорівни, лег-

ДУМКА ВЧИТЕЛЯ

ПЕДАГОГОВІ ТРЕБА ПРАЦЮВАТИ НАД СОБОЮ

Нововведення підтримує педагог Київської гімназії №290, заслужений учитель України Жанна Марчук — один з авторів програми «Образотворче мистецтво» для початкової школи.

— Вважаю, що в молодшій школі бальне оцінювання лише ускладнює роботу. По-перше, забирає багато часу, по-друге, без нього діти стають розкутішими. Особисто мені працювати без оцінок легше — це розширює простір для творчості. Якщо є оцінка, мають бути певні критерії. Але не всі діти — художники. Для них важливий результат: якщо роботу відібрали на виставку або конкурс, це найвища похвала, байдуже, оцінили б цей малюнок 9 чи 8 балами. Колеги заохочують дітей по-різному: хтось «метеликів» роздає, хтось — значки. Мій спосіб заохочення — відібрати малюнок на виставку. Та навіть коли наприкінці уроку дитина показує свою роботу перед класом як одну з найкращих (на думку вчителя), вона цим пишається. Я не шкодую слів похвали і ніколи не сварю.

Дехто з колег переконаний, що оцінка стимулює дитину, інакше вона лінуватиметься носити приладдя, не працюватиме з повною віддачею. Я думаю: щоб дитині на уроці було цікаво, вчитель повинен самовдосконалюватися.

РОЗДУМИ БАТЬКІВ

НЕ ЗАТИСКАТИ ДИТИНУ В РАМКИ

Олена Маршалкіна — мама першокласника Тихона — вважає, що оцінювання балами може зашкодити розвиткові дитини.

— Це правильне рішення: спершу дітям і так важко, вони сходять на новий ступінь пізнання. Є сенс оцінювати, наприклад, математику, а гуманітарні предмети — ні. Адже кожен розвивається по-різному, і на мою думку, оцінювання цьому розвитку лише шкодитиме. Навіщо затискати дитину в рамки?

ким не буде. Щоб полегшити його, педагог радить у початкових класах «додати образності», яка є «коником» Вальдорфської школи, де учні можуть довго слухати вчителя, «розпустивши вуха». Завдяки цьому в старших класах починають навчатися активніше і краще — у школі пишаться тим, що випускники без підготовчих курсів поступають переважно «на бюджет».

20 РОКІВ БЕЗ ОЦІНОК

Із 1991 року не отримують оцінок учні початкових класів Українського коледжу імені Василя Сухомлинського. Коли розпочався експеримент «Створення умов для самореалізації особистості учня і вчителя», там замислилися: як дитині самореалізуватися під дамокловим мечем оцінки? Малят часто налаштовують удома: «Підеш до школи, вчитимешся на відмінно!». А якщо не в усіх виходить?

Директор коледжу Василина Хайруліна розповідає: «В нас було по п'ять класів на паралелі. Я домовилася з учительками двох перших, других і третіх класів, аби не ставили оцінок. Приходить одна вчителька початкових класів і плаче: «В мене є дівчинка, якої я на уроці ніколи не чула, — ми з нею тільки переписувалися, а спілкувалися тет-а-тет після уроків. А тепер вона заговорила, бо вже не боїться оцінки!» Діти в нас — розкуті, висловлюють свою думку і відстоюють її».

Перехід до навчання з оцінками директор називає безболісним. Викладаючи історію в 5-му класі, першу оцінку — на словах 13 балів, у щоденник 12 зі знаком оклику — ставить за гарну відповідь «не за книжкою». На завтра всі намагаються підготуватися не гірше — але планка підвищується. Та менше 10 ніхто не отримує. Через кілька місяців учитель починає запитувати тих, хто не дуже цього прагне: «Знаєш, я можу поставити тобі 8...» — «Ні, не треба, я попрацюю!». Та йдуть до школи все-таки не за оцінками, а за знаннями.

УЧИТИ, А НЕ ПЕРЕДАВАТИ ЗНАННЯ

Досвід різних українських шкіл перекидає шальки терезів усе-таки на користь безоціночного навчання в початковій школі. Щоправда, із застереженням: «метелик» чи «смайлик» — це теж оцінка. А справжнє безоціночне навчання — коли учень після роз'яснення педагога сам розуміє, як «виклався» і де ще треба «підтягнутися». А вчителю пора переглянути вимоги до самого себе: якщо ти не маєш хоч якогось інструмента, щоб викликати в дитини жвавий інтерес, чи можеш називатися професіоналом? Адже механічно передавати знання нині може чимало гаджетів.

ТОП-10

НАЙНЕЗВИЧАЙНІШІ ШКОЛИ СВІТУ

Підземна — школа Террасет у В'єтнамі (США), побудована за часів енергетичної кризи, коли в країні було введено режим економії електроенергії, який поширювався і на опалення шкіл. У місті Рестон розривали пагорб, будували школу... і засипали її землею: земляне покриття утеплювало будівлю і зберігало енергію. А для охолодження споруду оснастили сонячними колекторами. Сьогодні школа Рестон — найбільш енергозберігальна у країні.

Без дисципліни — школа ALPNA в Торонто (Канада), де що не день — не навчання, а суцільне «свято неслухняності»: тут немає ані суворого розкладу, ані оцінок, ані домашніх завдань. Класи формуються не за віком, а за інтересами, й учні самі вирішують, які заняття відвідати впродовж дня (до речі, окрім математики й чистописання, це можуть бути ліплення, кулінарія і навіть елементарна філософія).

Кочова — «Кенелекен» в Оленекському евенкійському автономному районі в Якутії (Росія). Раніше діти оленеводів для отримання освіти мали залишатися в школах-інтернатах і по кілька місяців не бачити родичів. Проблему вирішили завдяки кочовим школам: тепер на кожному місці стоянки кочовиків ставлять окрему палатку — шкільну. Учні можна перерахувати на пальцях, однак на якість освіти це не впливає. Діти навчаються за спеціальним роз-

кладом, домашнє завдання отримують по інтернету, який мають завдяки національній програмі.

Пошуку спільної мови — в місті Пусан (Південна Корея), де навчаються діти емігрантів або тих, хто приїхав працювати на тривалий час, а також учні, які потрапили сюди за обміном і потребують адаптації. У звичайній

шкільна політика побудована за трьома принципами: задоволення, безпека, емоційний розвиток — і ґрунтується на дослідженнях, згідно з якими запорукою гарної навчованості є позитивна атмосфера й активне заохочення до загальних справ. Окрім стандартних предметів, у ній навчають взаємодії з оточуючим світом і навичок шиття, кулінарії, садівництва.

ВКОРІНЮЮТЬСЯ ЛИШЕ ТІ ЗНАННЯ, ЯКИМИ УЧЕНЬ КОРИСТУЄТЬСЯ. ЦЕ ОЗНАЧАЄ, ЩО ДІТЕЙ ПОТРІБНО ЗАЦІКАВИТИ, ЗАХОПИТИ НАВЧАЛЬНИМ МАТЕРІАЛОМ

шкільні юним емігрантам нелегко знайти спільну мову з однокласниками, які часто насміхаються з новеньких, не обізнаних з місцевими традиціями. У пусанській школі багато з учителів є психологами. Вони вчать вихованців знаходити спільну мову навіть з тими товаришами, про чию батьківщину ніколи не чули. Більшість опановує одразу три мови.

Присмної взаємодії зі світом — у місті Альбукерке (США), куди потрапляють, вигравши в лотерею: потрібно заповнити спеціальну форму, надіслати її до школи і чекати, коли оголосять

Пізнання всього через музику — Хорова академія Гарлема в Нью-Йорку (США): сюди дітей віддають для залучення до духовних цінностей і базової освіти з гуманітарним ухилом. Учителі академії вважають своїм завданням посприяти розвиткові прихованих талантів дитини. У програмі багато співів, танців і гри на музичних інструментах.

Для біженців і нелегалів, які приїждять з різних куточків земної кулі й моляться різним богам. Проте споріднює всіх кількість випробувань, що випали на їхню долю. Багато хто з них утратив родину і виснажений фізично

й емоційно. У 2011 році картину «Тут немає чужих», присвячену школі «Бьялік-Рогозін» у Тель-Авіві (Ізраїль), нагородили «Оскаром» за найкращий короткометражний фільм. Учні отримують тут не лише знання, їжу або одяг, а й щире турботу.

Пливуча — на озері Тонлесап у Камбоджі, яке ще називають «внутрішнім морем». Так само, як будинки і магазини, школа у відомому селищі Компонг Луонг стоїть на воді. Для більшості учнів вона є другою домівкою в буквальному сенсі цього слова: їхні батьки загинули під час риболовства, небезпечної в сезон дощів, коли вода в озері піднімається.

За принципом Open Space побудовано гімназію Орестад у Копенгагені (Данія), яку 2007 року назвали «найкращою будівлею Скандинавії»: і ззовні, і зсередини це справжній витвір мистецтва. Тут навчаються старшокласники, котрі планують здобувати вищу освіту в галузі ЗМІ. Аудиторії розділено досить умовно, і в усьому величезному приміщенні працює бездротовий інтернет.

Школа пригод у місті Боулдер (США) пропонує учням уроки поза межами закладу: архітектуру вони вивчають на вулицях міста, географію і біологію — під час сплавів на байдарках і прогулянок лісом. Учителі допомагають підопічним писати пісні для створюваних тут же рок-гуртів, а також збирати роботи і вигадувати сценарії для відеоігор.

ЕКСПЕРИМЕНТ

ОЦІНКА ВИХОВУЄ ВИКОНАВЦЯ, А НЕ ТВОРЦЯ

У Московській експериментальній школі №91 Російської академії освіти від оцінок у початковій школі відмовилися ще на початку 80-х. 1996 року система Ельконіна — Давидова, яка заперечує подання знань як правил, аксіом і схем, за рішенням Міністерства освіти РФ стала однією із трьох державних систем початкової освіти. Найціннішим у ній є пошук, самостійне виявлення учнями нових способів вирішення завдань. П'ять балів, на думку авторів, годяться лише для оцінювання виконавчої праці школяра і применшують його пошукові, творчі зусилля. «Відібравши» в учня «бали», йому запропонували створити критерії і способи оцінювання у співпраці з учителем. Це має стати засобом «вироснування» здорової самооцінки дитини.

«МОЛОДЦІ» З «КОВЧЕГА»

У недержавному ліцеї «Ковчег» міста Красногорська Московської області не ставлять оцінки з 1-го по 4-й класи: недієву бальну мотивацію замінили системою «Маршрутний лист». Вона передбачає завдання різного рівня складності, виконання яких учитель оцінює... словами «так» або «ні» (в такому разі зробиш іншим разом). Виконуючи найпростіше завдання, вчорашній трісчник, який завжди мовчав, чує від учителя: «Молодець!», просто переповівши один абзац. І отримує «плюс». «Мінуса» бути не може: залишається пуста клітинка, яку можна «заповнити» завтра. Замість табеля батьки отримують аркуш «маршрутного листа» з відмітками про виконання завдань. Автори системи запитують: «Що для нас важливіше — поставити двійку чи отримати результат?». Основною перевагою «маршрутного листа» називають те, що він навчає школяра самостійності й відповідальності. І додають: «У дітей, які не думають про оцінку, зовсім інший погляд, інша усмішка. Вони дивляться тобі в очі прямо й відкрито, нічого не боячись і не запобігаючи перед тобою».

СЛОВО – ВЧЕНИМ

ПОТРІБЕН «ШКІЛЬНИЙ ПРОРИВ»

Професор нейробіології з Геттінгена Геральд ГЮТЕР має наукове обґрунтування необхідності докорінного реформування системи освіти. — Раніше вважали, що мозок дитини розвивається поступово, поки вона чогось навчається. Наші дослідження доводять: навпаки, спочатку формуються структури мозку. Вкорінюються лише ті знання, якими учень користується. Це означає, що дітей потрібно зацікавити, захопити навчальним матеріалом. Що відбувається в мозку дитини, коли вона навчається із захопленням? Активуються емоційні центри — групи клітин у середньому мозку, що мають довгі відростки, на кінчиках яких — нейропластичні медіатори. Вони подразнюються, коли людина хоче зробити щось надзвичайно приємне. Тому ми краще опановуємо те, що дає задоволення. Учений закликає розвивати школи, де в дітей не вкладають знання, а пропонують самостійно їх засвоювати. Мета його ініціативи під назвою «Шкільний прорив»: об'єднати батьків, учителів, школярів і керівництво шкіл задля того, щоб змінити культуру навчання і стосунків у школі. «Йдеться не про те, аби прийти зі школи і все знати назубок, а про те, щоб самому творити власне життя у все більш складному світі, брати відповідальність за себе, інших, за оточення».

